

УДК 343.9.018:519.72

Чувирін Дмитро Едуардович — старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України,

Зимовець Віктор Васильович — старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Концептуальні підходи зарубіжних кримінологів до детермінації комп'ютерної злочинності

У статті розглянуто деякі погляди зарубіжних учених на сучасні аспекти комп'ютерної злочинності з точки зору кримінологічної науки.

Ключові слова: комп'ютерна злочинність, детермінанти комп'ютерної злочинності, Інтернет-злочинність, субкультура хакерів, девіації.

Всякое преступление происходит от множества причин; и если очень часто эти причины связаны и переплетены между собой, мы тем не менее должны рассматривать каждую из них в отдельности...

Чезаре Ломброзо

Стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних мереж, створення численних інформаційних систем, розробка більш досконалих технічних пристроїв – усе це створює умови, що полегшують вчинення злочинів у цій сфері, кількість яких з кожним роком збільшується як в Україні, так і за кордоном.

Злочини у сфері комп'ютерної інформації мають динамічний характер. Унаслідок непинного розвитку новітніх технологій не менш швидкими темпами вишукуються і продукуються нові форми комп'ютерної злочинності, що поширюються з використанням раніше невідомих методів.

У 2008 році Федеральним Бюро Розслідувань США представлено доповідь, в якій говориться про те, що світова комп'ютерна злочинність уперше в історії перевищила за обігом кримінальний наркобізнес, ставши самим поширеним видом нелегальної діяльності із щорічним прибутком більше 1 трлн доларів США. За словами Річарда Стеннона, експерта з комп'ютерної безпеки компанії IT-harvest, це більше, ніж уся світова комп'ютерна індустрія, ніж ВВП Саудівської Аравії, ніж прибуток десяти провідних компаній США [1].

За даними МВС Росії загальний збиток, нанесений злочинними посяганнями тільки у сфері електронних платежів, становить близько 6 млрд доларів на рік [2, с. 7]. Для порівняння: у США збиток від комп'ютерних злочинів становить щорічно 5 млрд доларів, у Франції – близько 1 млрд євро при щорічному збільшенні кількості подібних злочинів на 30–40 %, у Німеччині за допомогою комп'ютерів викрадається близько 4 млрд євро [3, с. 1].

За оцінками Ніка Росситера, регіонального директора Symantec у Росії та СНД, сумарні збитки від шкоди, нанесеної комп'ютерними злочинами в представленому регіоні, у 2009 році склали близько 600 млрд доларів США [4].

Існуючі реалії зумовлюють необхідність осмислення сучасних аспектів комп'ютерної злочинності та її основних загроз, причому не тільки з теоретико-правових позицій або кримінально-правового захисту комп'ютерної інформації, але й під кутом зору кримінологічної науки.

Тенденція до розширення сфер злочинної діяльності за допомогою інформаційних технологій визначає необхідність наукового пророблення і більш глибокого пізнання причинного комплексу злочинності у сфері комп'ютерної інформації.

У березні 2001 року було представлено доповідь Комісії ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, в якій всі комп'ютерні злочини були класифіковані наступним чином [5]:

- 1) Злочини, вчинені проти технологій і їх користувачів,
 - несанкціонований доступ до комп'ютерів або інформаційних систем;
 - несанкціоноване використання інформаційних систем;
 - несанкціоноване зчитування, копіювання й використання даних;
 - створення й поширення шкідливих програм;
 - комп'ютерний вандалізм або саботаж.
- 2) Традиційні злочини, вчинені з використанням комп'ютерних або комунікаційних технологій,
 - злочини, пов'язані з інформацією незаконного змісту;
 - викрадення людини з використанням мережі Інтернет;
 - шахрайство;

- комерційне або промислове шпигунство;
- злочини, пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності;
- ігорний бізнес;
- легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом.

3) Використання комп'ютерних технологій для підтримки іншої злочинної діяльності.

Оскільки перелік комп'ютерних злочинів є досить розлогим, автори не ставили на меті проводити ґрунтовний аналіз кожного з них окремо, тим більше, що для узагальнення концептуальних підходів до розгляду детермінант комп'ютерної злочинності цілком достатньо, на нашу думку, було обмежитись лише саме комп'ютерними злочинами, тобто вчинюваними проти технологій і їх користувачів. Саме ця специфічна сфера цікавить нас з кримінологічної точки зору, оскільки тільки їй притаманні унікальні властивості середовища, в якому вона існує. Наприклад, не існувало б Інтернет-злочинності без існування мережі Інтернет як технологічного прориву. Що ж стосується традиційних злочинів, учинюваних з використанням комп'ютерних або комунікаційних технологій, то причинний комплекс їх виникнення не відрізняється від детермінант загальнокримінальної злочинності.

У своєму дисертаційному дослідженні “Кримінологічна характеристика і попередження злочинів у сфері комп'ютерної інформації” Б. А. Бекназаров відзначає, що нарівні із загальноприйнятими причинами, що сприяють безперервному зростанню кількості злочинів у сфері комп'ютерної інформації, варто визнати й об'єктивні умови розвитку технічного прогресу. Однією з таких умов, на думку автора, є практична неспроможність людини всебічно передбачати появу нових комп'ютерних вірусів і способів здійснення даного виду злочинних дій, а значить вчасно і кваліфіковано протидіяти їх скоєнню [6].

Серед основних причин швидкого росту кількості злочинів у сфері комп'ютерної інформації, автор виділяє високий рівень їх латентності та швидкий рівень збагачення злочинців протягом короткого часу. На думку автора, цьому сприяють і об'єктивні труднощі, пов'язані не тільки з виявленням і документуванням скоєних правопорушень, але й з їх доказуванням, що робить злочини у сфері комп'ютерної інформації привабливішими з року в рік для все більшої кількості злочинців.

Стійке зростання кількості комп'ютерних злочинів Б. А. Бекназаров пов'язує з розповсюдженням комп'ютерної техніки, її доступністю, простотою та зручністю у використанні. З появою глобальних комп'ютерних мереж, наприклад, мережі відкритого доступу Інтернет, за допомогою якої комп'ютерні злочини можуть скоюватись в одній державі, а злочинний наслідок наступить в іншій, причому сліди злочинів можуть виявитися в ряді трьох країн. Автор звертає увагу на важливість визначення в даній ситуації

юрисдикції держави, тобто компетенції судових і адміністративних органів по розгляду й провадженню справ щодо комп'ютерних злочинів.

Однією з причин, на думку автора, що сприяють розповсюдженню комп'ютерної злочинності, є поведінка жертви злочину, а саме прийняття рішення потерпілою стороною щодо звернення до правоохоронних органів за фактом скоєння комп'ютерного злочину, що найчастіше робиться неохоче у зв'язку із різними обставинами.

Таким чином, Б. А. Бекназаров вважає, що однією з визначальних причин комп'ютерних злочинів є їх висока латентність, і, як наслідок, безкарність. Крім цього, найчастіше, засоби масової інформації створюють у свідомості громадян, і, в першу чергу, молоді, хибне уявлення щодо відповідальності за скоєння комп'ютерних злочинів, щодо інституту інтелектуальної власності, створюють неадекватний образ комп'ютерного злочинця.

Підтримуючи подібну думку, А. А. Жмихов у дисертації "Комп'ютерна злочинність за кордоном і її попередження" [7] наголошує на існуванні особливостей у формуванні мотивації суб'єкта щодо скоєння комп'ютерного злочину під впливом змін, пов'язаних із переходом на нові технологічні засоби виробництва та інформаційного забезпечення. Взаємозв'язок і взаємообумовленість нового соціального середовища, відповідних психологічних характеристик суб'єкта та умов соціального контролю утворюють специфіку причинного комплексу детермінації комп'ютерної злочинності¹, хоча тотожна думка раніше висловлювалась у підручнику з кримінології, підготовленому колективом шановних російських учених і під загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста РФСР, Президента Російської кримінологічної асоціації А. І. Долговой.

А. А. Жмихов пояснює одну із причин неухильного зростання кількості комп'ютерних злочинів небажанням самих жертв заявляти до правоохоронних органів про подію злочину, що неминуче призводить до збільшення рівня латентності даних деліктів, погоджуючись тим самим із Б. А. Бекназаровим.

У своєму дослідженні "Кримінологічний аналіз злочинності у сфері комп'ютерної інформації (за матеріалами Республіки Дагестан)" [8] М. С. Гаджиев, наприклад, зазначає, що ключову роль у продукуванні комп'ютерної злочинності відіграє віктимність власників комп'ютерної інформації внаслідок слабкої організації охорони останньої і того, що ЕОМ характеризується технічною уразливістю.

До аналогічного висновку в дисертації "Кримінологічні і кримінально-правові основи протидії комп'ютерній злочинності" [9] приходять і Т. М. Лопатіна, характеризуючи фактори криміногенно-віктимогенної де-

¹ Див. : Кримінологія : [учебник для вузов] / Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. — [3-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Норма, 2005. — С. 746.

термінації, що провокують можливість вчинення комп'ютерних злочинів, і, підрозділяючи їх на індивідуально-особистісні (соціально-психологічні), соціальні (положення потенційної жертви злочину в соціальній ієрархії суспільства), поведінкові (діяльнісні), а також виділяючи фактор технічної уразливості комп'ютерних технологій.

Зокрема, Т. М. Лопатіна розглядає комп'ютерну "ігроманію" як різновид девіантної поведінки, і, отже, одну з причин комп'ютерної злочинності.

Інший російський вчений О. Г. Юренков у роботі "Соціальні детермінанти правопорушень у сфері інформаційних технологій: соціологічний аналіз" [10] робить висновок, що, виявляючи соціальні детермінанти поширення правопорушень у сфері інформаційних технологій, необхідно розглядати в комплексі: особливості сучасного стану економіки країни; проблеми соціального контролю, здійснюваного за допомогою нормативного (правового і морального) регулювання поведінки; вплив інформаційно-психологічної безпеки особистості на рівень правопорушень, а також усі негативні соціальні процеси, які є наслідком існуючих протиріч у вищевказаних сферах.

Автор розглядає правопорушення у сфері новітніх інформаційних технологій як одну з форм девіацій, характерних для соціуму, що перебуває на етапі переходу від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства.

Саме на цьому фундаменті О. Г. Юренков виявляє соціальні детермінанти злочинів у сфері інформаційних технологій, одним із ключових факторів визначаючи нігілістичну, деформовану ціннісну орієнтацію певної частини суспільства [10].

Аналізуючи причинний комплекс злочинності, пов'язаної з незаконним обігом шкідливих програм, у дисертаційному дослідженні "Незаконний обіг шкідливих комп'ютерних програм: кримінально-правові й кримінологічні аспекти" [11], О. О. Маслакова приходить до ряду узагальнюючих висновків, які можна застосувати до комп'ютерної злочинності в цілому.

Провідну роль у детермінації комп'ютерної злочинності відіграють деформації економічної, правової і моральної свідомості, на індивідуальному рівні реалізовані в корисливій мотивації, правовому нігілізмі та переконаності у власній безкарності, що частково або повністю підтверджується рядом вищезгаданих дослідників.

Розрив між темпами розвитку технічного прогресу і моральної свідомості найчастіше призводить до невмотивованого вандалізму (наприклад, у випадку створення шкідливих програм). Причини такого своєрідного вандалізму, що не має конкретної адреси або об'єкта за-

вдання шкоди, лежать у соціально-психологічній сфері, у викривленій правосвідомості та психологічній ущербності.

Умовами, що формують ці причини, є: перехід до інформаційного суспільства, наслідки невдалих економічних реформ, недоліки державної політики в інформаційній сфері, недоліки кримінального законодавства, що регулює відносини у сфері безпеки комп'ютерної інформації, руйнування системи моральних цінностей, низький рівень комп'ютерної культури населення, негативний вплив мережевого середовища, недоліки в діяльності правоохоронних органів, високий рівень латентності комп'ютерних злочинів.

Деформації на рівнях групової та індивідуальної економічної свідомості найчастіше виявляються у різновидах користі; у переконанні у неможливості правомірними шляхами вирішити виникаючі економічні проблеми, а також у тім, що забезпечити гідний рівень життя можна тільки неправомірними засобами.

Деформації сучасної правосвідомості виявляються у правовому нігілізмі, негативному відношенні до права, правовій необізнаності, втраті орієнтирів правомірної поведінки, у невір'ї в його спроможність виступати ефективним регулятором суспільних відносин, у байдужному або позитивному ставленні до протиправних діянь, у нерозумінні суспільної небезпеки скоєних деліктів, у недовірі до системи правоохоронних і судових органів.

О. О. Маслакова відзначає, що велика ймовірність того, що особа, яка скоїла комп'ютерний злочин, зможе unikнути кримінальної відповідальності, є одним із основних факторів, що породжують деформації правосвідомості особистості в зазначеній сфері. Якщо рівень злочинності великий, а злочини часто безкарні (як це має місце зі злочинністю досліджуваного виду), виникає особливий психологічний стан допустимості, дозволеності злочинних дій, а також переконання у слабкості законів, унаслідок чого громадяни легко схиляються до протиправної, у тому числі й злочинної поведінки, орієнтуючись на бездіяльність і слабку ефективність правоохоронної системи.

У рамках дослідження автор також докладно зупиняється на проблемі впливу глобальних комп'ютерних мереж на протиправну поведінку користувачів. Мережеве середовище, як різновид соціального середовища, впливає на особистісні характеристики людей, соціально-психологічні характеристики представлених у ній груп, породжує відповідну мотивацію поведінки, обрання конкретних засобів досягнення цілей, у тому числі протиправних. Процес становлення соціальних відносин і форм власності у новому інформаційному середовищі не підкріплений у достатній мірі ні відповідними законодавчими, ні мораль-

ними установками, впливає на структуру злочинності, породжує невідомі раніше форми девіантної поведінки.

Автор відзначає, що формування кримінального мережевого середовища найчастіше відбувається внаслідок об'єднання хакерів у злочинні групи, протиправна діяльність яких стимулюється високою рентабельністю кримінального бізнесу з використанням комп'ютерних технологій. На думку фахівців, близько 62 % комп'ютерних злочинів скоюється в складі організованих груп, у тому числі й на території декількох країн [12].

Більш детальний підхід до вивчення кримінального мережевого середовища здійснює інший російський вчений Р. І. Дремлюга у дослідженні “Інтернет-злочинність” [13] на прикладі субкультури хакерів. Автор вважає, що субкультурний підхід дозволяє об'єднати й виділити загальне для категорій комп'ютерних та Інтернет-злочинців, незважаючи на явні розходження в соціальних позиціях, ролях, видах діяльності, споживчо-мотиваційній сфері та ціннісно-нормативних характеристиках.

За його переконанням, перехід до категорії субкультур дозволяє простежити напрями розвитку ідеології і духовно-моральної сфери хакерів, виявити загальні моменти та простежити зв'язки з рештою кримінального світу, відстежити механізми відтворення й поширення Інтернет-злочинності.

Злочинна субкультура в мережі Інтернет визначається автором як сукупність ідей, цінностей, звичаїв, традицій, норм поведінки, спрямована на організацію способу життя, метою якого є здійснення Інтернет-злочинів, їх приховування і уникнення від правової відповідальності [13, с. 180]. Ціннісний комплекс даної субкультури слугує також для легітимації і популяризації ідеї хакерства в суспільстві.

В основі ідейної бази хакерів, на думку автора, лежить декілька тез: лібералізація доступу до інформації; неприйняття споживчої культури; віра в те, що комп'ютерні технології змінять світ; неприйняття авторитетів; заперечення расових, релігійних, соціальних відмінностей. Хакери в підтримці своїх гасел не голослівні, підкріплюють їх серйозними і продуманими аргументами, культурно, філософськи і логічно обґрунтованими; вони гордо проголошують себе не злочинцями, а “борцями проти рабства” [13, с. 175].

Автор виділяє ряд найбільш значимих для Інтернет-злочинності факторів, що характеризують субкультуру хакерів.

Об'єднуючий. Той факт, що хакери в усьому світі мають схожі ідеологічні установки, погляди на життя, способи заробітку, використовують ту саму літературу, терміни і сленг, є наймогутнішим об'єднуючим фактором.

Легітимаційний. Виправдання в очах оточуючих відповідно до своїх морально-етичних переконань злочинів в мережі Інтернет дає додатковий стимул для вибору шляху до досягнення мети в обхід вимог закону.

Інформаційний. Саме в рамках субкультури поширюється ідеологічна та інструментальна інформація. Завдяки розповсюдженій у хакерському середовищі інформації Інтернет-злочинці найчастіше мають технічну перевагу перед приватними службами безпеки і державними службами протидії комп'ютерній злочинності.

Криміногенний. Накопичення, збереження та передача традицій злочинного Інтернет-середовища, яке здатне протистояти соціальним інститутам. Тобто, забезпечення відтворення і поширення Інтернет-злочинності [13, с. 183–184].

Сама природа мережі Інтернет є сприятливою для скоєння злочинів, тому що такі її властивості, як глобальність, трансграничність, анонімність, охоплення широкій аудиторії, розподіл основних вузлів мережі та їх взаємозамінність створюють злочинцям, що використовують мережу Інтернет, переваги на всіх етапах вчинення злочину, а також дозволяє ефективно переховуватись від правоохоронних органів.

Переходячи до детермінації Інтернет-злочинності Р. І. Дремлюга підкреслює, що комп'ютерна та Інтернет-злочинність піддається впливу причин і умов, властивих для всієї злочинності, однак детермінанти комп'ютерної злочинності та Інтернет-злочинності суттєво різняться, більш того, детермінанти загальнокримінальної злочинності впливають на Інтернет-делікти особливим чином через властивості Глобальної мережі та під впливом субкультури хакерів [13, с. 185].

Одним із факторів, що перешкоджають розвитку “комп'ютерної” економіки, є сама комп'ютерна злочинність. Автор пояснює цю тезу наступним чином. Превалювання тіньового сектора над легальним у сфері інформаційних технологій (наприклад, в Україні, Росії) призводить до того, що всередині ринку програмного забезпечення програмісти не мають можливості отримувати прибутки від власних розробок. Більшість фірм, що працюють на ринку програмного забезпечення, зорієнтована на зарубіжного покупця. Невідповідність кількості легальних робочих місць надлишку кваліфікованих спеціалістів призводить до міграції інтелектуальної еліти програмістів за кордон, або входження її до кримінальних структур. Таким чином, брак робочих місць у нерозвиненій сфері інформаційних технологій деяких країн пострадянського простору впливає на зростання комп'ютерної злочинності.

З іншого боку, ринок нелегального програмного забезпечення стимулює комп'ютерне “піратство”, яке тягне за собою збитковість розробки легальних програмних продуктів, що, у свою чергу, стримує розвиток сфери інформаційних технологій.

Це одна з форм самодетермінації, яку автор позначив як “соціально-економічну самодетермінацію”. Соціально-економічна ситуація породжує комп'ютерну та Інтернет-злочинність, а вони, у свою чергу,

змінюють соціально-економічну ситуацію, що призводить до подальшої зміни останніх [13, с. 189].

Отже, визначальним фактором, який детермінує Інтернет-злочинність, на думку автора, є нерозвиненість сфери комп'ютерних технологій, що не завжди дає можливість легального заробітку. Представляється, що деякі галузі Інтернет-злочинності давно виділилися в самостійні прибуткові підвиди протиправної економічної діяльності (порнобізнес, порушення авторських і суміжних прав і т. ін.). У цих секторах кримінальної економіки, в силу їх надприбутковості, задіяні найбільш технічно грамотні фахівці, які не можуть одержати гідної оплати праці в легальних видах економічної діяльності [13, с. 188].

Підсумовуючи перелік причин і умов, які впливають на Інтернет-злочинність, автор зазначає, що ключовим фактором, відповідальним за стан сучасної Інтернет-злочинності, є субкультура хакерів. Існують також і детермінанти кримінально-правового характеру, пов'язані з тим, що розвиток законодавства у сфері інформаційних технологій відстає від темпів поширення Інтернет-злочинності. Труднощі у притягненні до кримінальної або адміністративної відповідальності є серйозним нестримуючим фактором для вчинення протиправних деліктів у зазначеній сфері. Низький рівень розкриття Інтернет-злочинів формує у свідомості майбутніх правопорушників відчуття безкарності [13].

Проаналізувавши роботи зарубіжних науковців, перелічимо головні чинники, які виділяються ними в якості детермінант комп'ютерної злочинності:

- переважна більшість злочинів, що скоюються у сфері інформаційних технологій, має корисливу природу;

- віктимна поведінка жертв комп'ютерних злочинів (небажання звертатись до правоохоронних органів), як наслідок, – їх висока латентність;

- технічна уразливість інформаційних систем;

- деформації правової і моральної свідомості правопорушників у сфері інформаційних технологій, правовий нігілізм, переконаність у власній безкарності;

- негативний вплив мережевого середовища на мотивацію протиправної поведінки майбутніх злочинців;

- нерозвиненість індустрії інформаційних технологій у країнах пострадянського простору;

- недоліки нормативно-правового забезпечення діяльності у сфері інформаційних технологій.

Список использованных источников

1. Виртуальная мафия в цифрах [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://internetua.com/virtualnaya-mafiya-v-cifrah>.
2. Осипенко А. Л. Борьба с преступностью в глобальных компьютерных сетях : Международный опыт : [монография] / Анатолий Леонидович Осипенко. — М. : Норма, 2004. — 432 с.
3. Анин Б. Защита компьютерной информации / Б. Анин. — СПб. ; БХВ — Санкт-Петербург, 2000. — 384 с.
4. Васильев В. Текущее состояние ландшафта киберпреступности [Электронный ресурс] / Валерий Васильев. — Режим доступа : <http://www.pcweek.ru/security/article/detail.php?ID=123203>.
5. Зинина У. В. Преступления в сфере компьютерной информации в российском и зарубежном уголовном праве : автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08 “Уголовное право и криминология ; Уголовно-исполнительное право“ / Ульяна Викторовна Зинина ; науч. рук. П. С. Вениаминовна ; Ин-т гос-ва и права Рос. акад. наук. — Москва, 2007. — 33 с.
6. Бекназаров Б. А. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений в сфере компьютерной информации : автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08 “Уголовное право и криминология ; Уголовно-исполнительное право“ / Бектас Абдыханович Бекназаров ; науч. рук. И. Н. Кондрат ; МВД России. Санкт-Петербург. ун-т. — СПб., 2005. — 21 с.
7. Жмыхов А. А. Компьютерная преступность за рубежом и ее предупреждение : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08 [Электронный ресурс] / Александр Александрович Жмыхов. — М., 2003. — 178 с. — Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/97486.html>.
8. Гаджиев М. С. Криминологический анализ преступности в сфере компьютерной информации (По материалам Республики Дагестан) : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08 [Электронный ресурс] / Марат Салахетдинович Гаджиев. — Махачкала, 2004. — 168 с. — Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/96501.html#contents>.
9. Лопатина Т. М. Криминологические и уголовно-правовые основы противодействия компьютерной преступности : дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.08 [Электронный ресурс] / Татьяна Михайловна Лопатина. — М., 2006. — 418 с. — Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/174401.html#introduction>.
10. Юренков О. Г. Социальные детерминанты правонарушений в сфере информационных технологий: социологический анализ : дис. ... канд. социол. наук. : 22.00.04 [Электронный ресурс] / Олег Григорьевич Юренков. — СПб., 2004. — 183 с. — Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/126030.html>.
11. Маслакова Е. А. Незаконный оборот вредоносных компьютерных программ : Уголовно-правовые и криминологические аспекты : автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08 “Уголовное право и кри-

минология ; Уголовно-исполнительное право** / Елена Александровна Маслакова ; науч. рук. Б. В. Петухов. — М., 2008. — 23 с.

12. Криминология : [учебник для вузов] / Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. — [3-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Норма, 2005. — 912 с.

13. Дремлюга Р. И. Интернет-преступность : [монография] / Р. И. Дремлюга. — Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2008. — 240 с.

В статье рассмотрены некоторые взгляды зарубежных ученых на современные аспекты компьютерной преступности с точки зрения криминологической науки.

The article deals with the examination of some looks of foreign scientists to the modern aspects of computer crime from the point of view of the criminology.

Стаття надійшла до редакції журналу 6 грудня 2010 року.